stave, ktoré zabraňovali dotyku fasády a lana. To bol produkt pre nemeckého partnera. V roku 2016 nás oslovili pracovníci firmy Apple, ktorí čítali moje články. Boli sa pozrieť aj u nás na pracovisku, lebo chceli zaviesť niektoré technológie do svojho výrobného procesu. Nedávno sa zaujímal pán z Hongkongu o našu technológiu, ktorú chcel využiť na leštenie kovových fliaš. Je absolventom školy v Hongkongu a jeho školiteľom bol Slovák," hovorí Štefan Podhorský a vysvetľuje, čo všetko predstavuje technológia plazmového leštenia v elektrolyte: „Celý princíp spočíva v tom, že na ploche lešteného predmetu sa vytvorí vrstvička v podobe vodnej pary hrúbky niekoľkých desatín milimetra. A ňou prechádza prúd formou výboja. Takže v tme objekt, ktorý sa leští, svieti. Tento výboj vyhladzuje nerovnosti a výsledkom je hladký lesklý povrch. Proces leštenia trvá väčšinou 1,5 až 2 minúty. Na svete je asi 15 pracovísk, ktoré pracujú v tejto oblasti: v Nemecku, Rusku, v Číne, Bielorusku a na Slovensku. Množstvo materiálu odobraného pri leštení nezávisí od zloženia alebo čistoty elektrolytu a kvalita vyleštěného povrchu sa časom nemení," dodáva Štefan Podhorský. ■

Martin Jurčo, foto: autor

Ľuboš Kasala: „Mestská hromadná doprava by mala mať vyhradené pruhy"

Počuť i vidieť ho môžeme, keď v rozhlase či v televízii analyzuje dopravnú situáciu, alebo hovorí o nejakej téme súvisiacej s dopravou. Doprava, najprv tá železničná, a neskôr aj cestná či mestská, bola v strede jeho záujmov už od detstva. A preto bolo logické, že z rodného Partizánskeho viedli jeho kroky do Trnavy, na Strednú priemyselnú školu dopravnú. A keďže to bolo od rodiska dosť ďaleko, strávil v Trnave štyri intenzívne roky, ktoré ho celoživotne nasmerovali na cestu dopravy. Pôsobil na viacerých miestach, no najmä na pôde Slovenského rozhlasu obnovil myšlienku dopravného spravodajstva – Zelenej vlny. Hovoríme o Ľubošovi Kasalovi, ktorý je dnes jej manažérom a riadi aj motoristickú redakciu Pozor, zákruta! A do Trnavy sa často vracia.

Na Strednej priemyselnej škole dopravnej v Trnave Ľuboš Kasala (nar. 2. 6. 1972 v Partizánskom) maturoval v porevolučnom roku 1990. Pokračoval na Vysokej škole dopravy a spojov v Žiline, štyri roky pôsobil na vtedajšom Ministerstve dopravy, pôšt a telekomunikácií SR a napokon od roku 1997 ho počuť v Slovenskom rozhlase. V priebehu rokov najmä v Rádiu Regina, Slovensko i v Rádiožurnále.
Relácia Pozor, zákruta! mala dlho svoje pevné miesto v rozhlasovom vysielaní. Význam dopravného spravodajstva v 90. rokoch ešte vzrástol. V porovnaní s Českým rozhlasom sme však na Slovensku na dopravné spravodajstvo rezignovali. Podarilo sa ho obnoviť až Ľubošovi Kasalovi. Bolo to v roku 2009, a to najprv v centre publicistiky pod vedením vtedy známej rozhlasovej redaktorky Mileny Čeganovej. Neskôr prešlo pod centrum spravodajstva.

■ Aký bol váš príchod do Trnavy v roku 1986?
– Na dopravnej priemyslovke som si vybral odbor Prevádzka a údržba dopravných prostriedkov, ktorý sa orientoval prevažne na cestnú dopravu. Boli sme čisto chlapčenský odbor. Ako cezpoľný študent som dostal ubytovanie v internátoch Strednej poľnohospodárskej školy vo Vozovke. Tam sme bývali počas celého štvorročného štúdia. Okná sme mali smerom k železničnej trati. Často sme spolu so spolužiakmi – železničiarmi pozorovali prevádzku na hlavnej trati, napríklad sme „kontrolovali" presnosť grafikonu osobných vlakov a rýchlikov, veľmi často vtedajšieho expresného rýchlika Tatran smerom do Košíc, ktorý v tom čase ťahali dva „okuliarniky". Cesta na internát nebola krátka, no poznali sme ju dokonale, okolo vtedajšej krčmy s názvom Kriváň na rohu Bernolákovej a Sladovníckej ulice.

■ Prečo vás ubytovali v internáte inej školy?
– SPŠD nemala vlastné internáty, preto boli študenti z celého kraja rozmiestnení po internátoch iných škôl. Do prvého ročníka som nastupoval v roku 1986, čiže tri roky po vzniku školy. Od strojníckej priemyslovky sa SPŠ dopravná oddelila v roku 1983. V tom čase existovala len jedna budova, dnešná najstaršia časť, druhá budova sa stavala. Študentov však bolo oveľa viac. Preto najmä nižšie ročníky, ktoré mali prevažne všeobecné predmety, využívali triedy v SOU energetickom na sídlisku Zátvor alebo v základnej škole v Hrnčiarovciach. My sme prvý ročník absolvovali v SOUE, v druhom ročníku sme už chodili do novootvoreného pavilónu v budove na Študentskej ulici, kde je škola dodnes. Telesná výchova bola prevažne vonku alebo na

športoviskách, napríklad na Prednádraží, dielne sme využívali v SPŠ strojníckej.

■ V prvom ročníku ste sa teda dosť nabehali po Trnave. Aké spomienky máte na toto obdobie?

– Nezabudnuteľný bol začiatok roka 1987, keď Trnavu a celé západné Slovensko zasypala mimoriadne výdatná snehová pokrývka a nočné sneženie sa skončilo mimoriadne silnou snehovou kalamitou. Pricestoval som v nedeľu večer z Partizánskeho diaľkovým autobusom, to ešte verejná doprava ako-tak fungovala. V pondelok ráno sme sa prebudili ako do bieleho sna: celá Vozovka bola zasypaná asi trojmetrovou snehovou nádielkou. Mestská doprava, vtedajšie autobusové linky 5, 6, 14 a 16 do Vozovky nejazdili, nedostali sa sem. Raňajky v internátnej jedálni boli nasucho, zásobovanie potravinami sa tiež na okraj Trnavy nedostalo. Vtedy sme nešli do školy a do mesta asi tri dni, kým prišli nejaké snehové pluhy a vyfrézovali cestu. Vyzeralo to tu ako vo Vysokých Tatrách v zime.

■ Aj dnes si opatrujete relikvie z tohto obdobia, školský časopis Pantograf. V kontexte školských časopisov v Trnave sa spomína najmä časopis Blesk, ktorý mal skoro poloprofesionálnu redakciu. Vy ste časopis robili na kolene, technické možnosti boli s dneškom neporovnateľné. Strojopisná predloha sa kládla na pauzák a nadpisy sa kreslili tušovými perami.

– Prirodzene, v rokoch môjho štúdia fungovala na SPŠD školská organizácia zväzu mládeže. Naše členstvo sme však nevnímali politicky alebo ideologicky, skôr sme sa orientovali na odborné aktivity. Už v tom čase ma priťahoval rozhlas a žurnalistika. U nás fungoval rozhlasový krúžok Arcus. Pripravovali sme informačné rozhlasové relácie s pomocou školskej rozhlasovej ústredne. Pokúšali sme sa aj o rozhovory s učiteľmi, s vedením, a podobne. Okrem rozhlasového krúžku som po celé štyri roky štúdia spolupracoval na tvorbe školského časopisu Pantograf. Začas som ho aj viedol. Vychádzali sme asi štyrikrát do roka. V časopise boli nielen informácie zo školy, ale šikovní a kreatívni spolužiaci dostávali priestor ako autori poézie či prózy. Písali sme články o doprave, o futbalovej Trnave, o hudbe. Mali sme aj autorov krížoviek a vari najobľúbenejšou rubrikou boli vtipy, presnejšie, „hlášky" našich učiteľov na vyučovaní. V tom čase sme mali veľmi vtipný učiteľský zbor pod vedením dlhoročného riaditeľa Antona Talača.

■ Venovali ste v časopise pozornosť aj témam zo života Trnavy, ktorá sa stala na štyri roky vaším druhým domovom?

– Keď si dnes zalistujeme napríklad v VI. ročníku časopisu zo školského roka 1988/1989, nahliadneme nielen do zákulisia školského života, ale nájdeme tam aj reflexie na silvestrovské rozhlasové relácie, dozvieme sa, ako žiaci pomohli opraviť otáčanie kaviarne na bratislavskom Kamzíku, prečítame si rozhovor s riaditeľom divadla Mikulášom Fehérom a informácie o krúžku výpočtovej techniky. V ďalšom čísle sme uverejnili článok o rozhlasovom vysielaní z trnavskej radnice pri príležitosti 750. výročia Trnavy, rozhovor s hercom divadla Petrom Šimunom a o zákulisí trnavského Spartaka písal náš učiteľ Mikuláš Rožňák. Časopis mal relatívne dobrý náklad 300 kusov. V tom čase sme pracovali pod dozorom učiteľa Mariána Marka. Po odchode silnej generácie žiakov časopis zanikol, aj pre turbulentnosť doby v deväťdesiatych rokoch. Dnes informácie zo zákulisia školy sčasti nahrádzajú sociálne siete.

■ Ktoré témy zo života mesta vás vtedy najviac zaujali?

Pristavil by som sa pri oslavách 750. výročia Trnavy. Československý rozhlas vtedy vysielal z Trnavy celú reláciu Dobré ráno, pred radnicou na dnešnej pešej zóne bola pristavená veľká LIAZ-ka, rozhlasové prenosové vozidlo. Keď som išiel okolo, postál som chvíľu a so záujmom som sledoval prácu rozhlasákov, počúval vtedajších moderátorov Martina Bartíška a Vieru Michaličovú. No – a uplynulo asi

ľudia a udalosti . . . .

■ **2. 6. 1795** – Cisár František II. potvrdil rozsudok 5 rokov väzenia nad JOZEFOM UJGYÖRGYIM z Trnavy, účastníkom Martinovičovho sprisahania uhorských jakobínov (225. výročie).

■ **2. 6. 1950** – Orgány komunistickej štátnej bezpečnosti izolovali trnavského biskupa AMBRÓZA LAZÍKA, ktorý potom až do roku 1961 žil pod dohľadom dosadeného cirkevného zmocnenca vo svojej rezidencii v Trnave, pričom mu nedovolili zúčastniť sa ani na pohrebe vlastného otca v Trstíne (70. výročie).

■ **3. 6. 1930** – Do Trnavy prišla 150-členná výprava amerických Slovákov, aby sa zúčastnila jubilejných slávností Spolku sv. Vojtecha, pri príležitosti 60. výročia jeho založenia a do Trnavy priviezla ostatky sv. Vojtecha (90. výročie).

■ **5. 6. 1930** – Krajinské zastupiteľstvo na svojom zasadaní rozhodlo o výstavbe nového interného pavilónu nemocnice v Trnave (90. výročie).

■ **8. 6. 1690** – V Bratislave sa narodil historik, profesor Trnavskej univerzity a dekan jej filozofickej fakulty MATEJ POCK (330. výročie).

■ **14. 6. 1925** – V Trnave sa uskutočnila slávnostná vysviacka nových slovenských biskupov PAVLA JANTAUSCHA a JOZEFA ČÁRSKEHO (95. výročie).

■ **15. 6. 1630** – Uhorský palatín MIKULÁŠ ESTERHÁZI uzavrel dohodu s majstrom ANTONIOM SPAZZOM o postavení Kostola sv. Jána v Trnave (390. výročie).

■ **15. 6. 1930** – V Trnave na Starej strelnici sa uskutočnila prvá skúška robotníckeho spevokolu Bradlan (90. výročie).

■ **15. 6. 1975** – V Bratislave umrel divadelný režisér, herec, kritik, publicista a redaktor ALE-

desať rokov, a už sme boli kolegami v rozhlasovej pyramíde.

■ **Spomínali ste Mikuláša Rožňáka, ktorý je známy nielen „dopravákom“, ale hlavne starším športovým fanúšikom futbalu. S viacerými učiteľmi ste sa stretávali aj mimo školy.**

– Počas štyroch rokov štúdia mala naša trieda troch triednych učiteľov: Jána Lipovského, Janu Gádošiovú, v treťom a štvrtom ročníku Mariána Marka, ktorý neskôr zo školy odišiel. Ale pamätám sa aj na mnohých ďalších, aspoň niektorých spomeniem: bavila ma ekonomika a základy stenografie s Máriou Hotovou, zaujímavé, no ťažké boli strojárske predmety s Evou Riečičiarovou a Viktóriou Sedlickou. Fyziky sme sa občas báli, pretože Dagmar Klimešová bola prísna učiteľka, ale naučila. Dodnes mi v ušiach znie jej charakteristický hlas, keď vysvetľovala nejaký fyzikálny pokus so začiatkom: „Keď vyhodíme koflík z mestskej veže...“ (úsmev). Zaujímavých učiteľov tam bolo dosť, ich spomínanie by vydalo na dlhý zoznam. Pri spomienke na niektorých sa aj po rokoch príjemne pousmejem. Viacerí z nich prešli už do dejín dopravnej priemyslovky. Mnohí boli pre nás aj vzormi, vtedy sa úloha učiteľa chápala trocha širšie ako dnes.

■ **Už sme spomenuli, že študenti priemyslovky bývali vtedy ešte na rôznych iných internátoch, lebo SPŠD bola jednou z najmladších stredných škôl v Trnave. Vo voľnom čase ste zrejme chodili aj do centra mesta.**

– Pre mňa Trnava nebola celkom neznámym mestom, pretože sme tu mali a ešte aj máme rodinné väzby. V čase môjho štúdia na dopravnej priemyslovke sa mi Trnava zdala šedivá, bola rozbitá a rozkopaná. Po dnešnej Štefánikovej ulici v centre jazdili autá a autobusy, vlaky sa vypravovali zo starej výpravnej budovy železničnej stanice. No už sa budovala pešia zóna, čo bolo na Slovensku ojedinelé. Na povinnú stredoškolskú prax sme chodili do vtedajších Trnavských automobilových závodov a Železničných opravovní a strojární. Na uliciach bolo menej áut, ale viac autobusov mestskej dopravy. Pamätám sa, že Trnava mala vtedy dvadsaťjeden liniek MHD. Mali sme aj obľúbené podniky: Stará pošta, Kocka, Saigon, Zelený kríček, Cassale a niektoré ďalšie, ktorých názvy už súčasníkom asi veľa nepovedia. V športovej hale Družba sme absolvovali veľkú celomestskú súťaž stredných škôl s názvom Dnes my. K vtedajšej Trnave patrili aj špecifické vône či pachy: Figaro so svojou sladkou vôňou sa niekedy bilo so závanom z trnavského cukrovaru. Dnes sa mi páči najmä centrum a pešia zóna. Aj keď centrum dostalo oveľa krajšiu tvár, mrzí ma, že mnohé tradičné trnavské výrobné podniky už nefungujú: TAZ, pivovar, cukrovar, Milex a ďalšie. Zmizla aj budova „výskumáku kukurice“ a nahradili ju obchody.

■ **Pri dnešnej návšteve Trnavy si isto všímate najmä dopravu.**

– Počty automobilov sa v priebehu rokov neúmerne zvyšujú všade na Slovensku, Trnava nie je výnimkou. Naopak, počet cestujúcich vo verejnej doprave klesá a klesajú aj výkony dopravcov – znižuje sa počet liniek a spojov. A takto je to aj v Trnave. Navyše, ulice nie je možné rozširovať, preto sa najmä v širšom centre Trnavy tvoria kolóny s mimoriadne dlhým zdržaním. Ideálne by boli vyhradené pruhy pre MHD, čo by aj ľudí motivovalo presadnúť do autobusov, keďže by verejná doprava bola rýchlejšia. Aj preto trochu chápem problémy, s ktorými sa v tejto oblasti borí samospráva mesta. Určite by stálo za úvahu zvýhodniť verejnú dopravu pre obyvateľov, aby aspoň domáci neboli nútení využívať osobné autá. MHD v Trnave v čase môjho štúdia bola viac rozvinutá ako dnes. Nebolo to ideálne, ale bolo viac spojov a viac liniek. A bolo menej áut. Ako „dopravák“ som vtedy ovládal celú vtedajšiu sieť MHD, vedel som, ktorá linka kam jazdí. Trnava bola prvým mestom, kde som sa viezol prvý raz v tom čase v novom modeli mestského autobusu Karosa B731. ■

ľudia a udalosti . . .

XANDER NOSKOVIČ, zakladateľ a režisér trnavského Akademického divadla (45. výročie).

■ **16. 6. 1770** – Trnavu navštívil cisár JOZEF II., ktorý svoj príhovor magistrátu mesta a zhromaždeným obyvateľom povedal po slovensky a takisto sa s nimi aj rozlúčil (250. výročie).

■ **16. 6. 2015** – V Trnave umrel vysokoškolský učiteľ FRANTIŠEK HORŇÁK, v rokoch 2006 – 2011 prodekan Materiálovo-technologickej fakulty STU so sídlom v Trnave, ktorému roku 2017 udelili Cenu Mesta Trnavy in memoriam (5. výročie).

■ **17. 6. 1360** – Kráľ ĽUDOVÍT I. oslobodil Trnavčanov od mýtnych poplatkov vo všetkých mestách kráľovstva (660. výročie).

■ **19. 6. 1930** – V Novom Meste nad Váhom sa narodil akademický maliar JÚLIUS BARTEK, autor početných vitráží, fresiek a mozaík, ktorý pôsobil v Trnave, kde aj umrel (90. výročie).

■ **20. 6. 2000** – V Prahe umrel trnavský rodák SVETOZÁR PANTŮČEK, riaditeľ Orientálneho ústavu ČSAV, prekladateľ a odborný publicista (20. výročie).

■ **21. 6. 1660** – Konzistórium Trnavskej univerzity sa zaoberalo sťažnosťou na študentov, ktorí sa potulovali ozbrojení, bili panských sluhov, ničili záhrady a páchali nočné neprístojnosti (360. výročie).

■ **21. 6. 1965** – V Trnave bolo zrušené Krajové divadlo, ktorého časť hereckého súboru prešla do bratislavských divadiel a do KD Nitra (55. výročie).

■ **22. 6. 1985** – V Belgicku umrel saleziánsky pedagóg, dirigent, skladateľ a čestný občan mesta Trnava in memoriam JOZEF STREČANSKÝ, rodák zo

Jozef Kordoš, Katedra klasických jazykov, Trnavská univerzita

Známi i neznámi autori historickej Trnavskej univerzity LII.

Cesta k vrcholu výrečnosti .....

„Pozdravujem ťa, Výrečnosť, imperátorka myslí, kráľovná slobodných umení a zakladateľka štátov, puto ľudského a občianskeho spoločenstva, dcéra mieru a matka spravodlivosti, ochrankyňa práva a nevinnosti, víťazka nad nehanebnosťou, svetlo radnice, pani verejného života, ozdoba a šperk purpuru a konečne aj vládkyňa ľudského pokolenia! Sotva ma premkne hneď na prahu neuveriteľný jas tvojej nádhernej a ušľachtilej tváre, zaraz sa s bázňou skláňam pred tvojím majestátom, slepo zbožňujem tvoju sladkosť, žasnem nad tvojím pôvabom a dožadujem sa tvojej krásy, túžim vystaviť na obdiv tvoju užitočnosť pred zástupmi zhromaždení celého ľudského rodu. Bez teba sú vedy všetky do jednej nemé, filozofia nemá jazyk, mlčí dokonca aj samotná znalkyňa božieho slova, jurisprudencia koktá, zákony ležia ladom, súdy mrznú, čuší radnica. Cnosti zahaľuje temnota, rovnosť podlieha moci, statočnosť opovážlivosti a zdatnosti sa poddávajú tlaku chýb.“

Týmito slovami začína anonymný autor svoj úvod učebnice rétoriky Manuductio ad eloquentiam, ktorá vyšla v trnavskej univerzitnej tlačiarni v roku 1709. Nadmieru poetické a z pohľadu súvekej rétoriky vycibrené úvodné expozé autora naznačuje, že rétorika nepochybne zaujíma vo vtedajšej jazykovej príprave centrálnu pozíciu a zároveň je vrcholom jazykových zdatností, ku ktorému celé jazykové vzdelávanie smeruje. Nejde však, samozrejme, o zvládnutie materinského jazyka, ale latinčiny, ktorá je v danej dobe univerzálnym jazykom odbornej aj krásnej literatúry vzdelaného sveta. Práve vďaka takému postoju k rétorike, aký vyjadruje náš autor v úvode svojej učebnice, je pre dnešného čitateľa rozdiel medzi odborným a umeleckým štýlom v období baroka prakticky nepostrehnuteľný. V úvode sa ďalej hovorí, že učebnica vychádza zo slávnej Suarézovej rétoriky Artis rhetorices libri tres (teda Tri knihy rečníckeho umenia), ktorú zavádza jezuitský školský program Ratio studiorum ako povinnú pre väčšinu jezuitských škôl. Anonymný autor však adresuje učebnicu tým, ktorým sa Suarézova rétorika zdá príliš ťažká na pochopenie. Manuductio je preto v porovnaní so Suarézom značne rozsiahlejšie, výklad je obšírnejší a často sa sústreďuje na celkom elementárne rétorické postupy a zákonitosti.

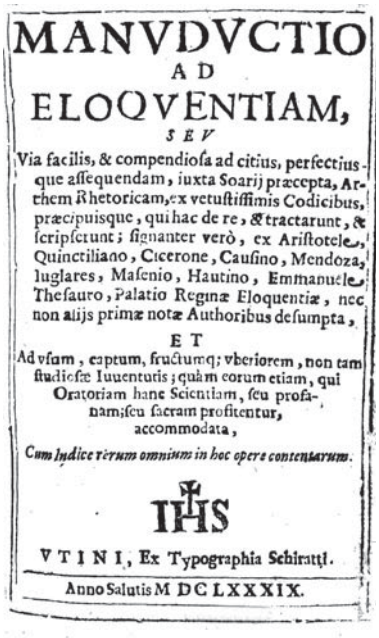
MANVDVCTIO
AD
ELOQVENTIAM,
SEV
Via facilis, & compendiosa ad citius, perfectiusque assequendam, iuxta Soarij præcepta, Artem Rhetoricam, ex vetustissimis Codicibus, præcipuisque, qui hac de re, & tractarunt, & scripserunt; signanter verò, ex Aristotele, Quinctiliano, Cicerone, Causino, Mendoza, Iuglares, Masenio, Hautino, Emmanuele, Thesauro, Palatio Reginæ Eloquentiæ, nec non alijs primæ notæ Authoribus desumpta,
ET
Ad vsum, captum, fructumq; vberiorem, non tam studiosæ Iuuentutis; quàm eorum etiam, qui Oratoriam hanc Scientiam, seu profanam; seu sacram profitentur, accommodata,
Cum Indice rerum omnium in hoc opere contentarum.
IHS
VTINI, Ex Typographia Schiratti.
Anno Salutis M DC LXXXIX.

S najväčšou pravdepodobnosťou sa učebnica používala aj v prostredí Trnavskej univerzity, konkrétne v poslednej, teda šiestej triede „rétorov“ tzv. Fakulty jazykov (Facultas linguarum), ktorá pôsobila v rámci Trnavskej univerzity. Išlo vlastne o čosi ako jezuitské gymnázium, na ktorom sa v šiestich triedach študovala latinčina a ktorého úspešné absolvovanie bolo podmienkou prijatia na univerzitné štúdiá.

Ako sa ďalej z úvodu učebnice čitateľ dozvedá, látka sa delí do piatich „traktátov“, z ktorých každý obsahuje výklad špecifickej časti

ľudia a udalosti....

Špačiniec, zbormajster chlapčenského speváckeho spevokolu a profesor trnavského gymnázia, ktorého pamiatku v Trnave pripomína pamätná tabuľa (35. výročie).

■ **24. 6. 1730** – V Trnave sa narodil biskup FRANTIŠEK BERCHTOLD, prvý rektor Pázmanea vo Viedni (290. výročie).

■ **24. 6. 1930** – V Trnave sa narodil filmár a publicista PAVOL FORISCH, tvorca dokumentárnych filmov a producent animovaných filmov (90. výročie).

■ **26. 6. 1770** – Narodil sa rakúsky husliar JOHANN PAUL WÖRLE, ktorý v rokoch 1799 – 1810 pôsobil v Trnave (250. výročie).

■ **27. 6. 1870** – Vo Vrbovom sa narodil prvý apoštolský administrátor trnavský a biskup PAVOL JANTAUSCH, absolvent trnavského gymnázia, náboženský spisovateľ a publicista, ktorý sa pričinil o vybudovanie kňazského seminára v Trnave, kde aj umrel. V r. 2010 mu bolo udelené Čestné občianstvo TTSK in memoriam a jeho meno nesie vo svojom názve Arcibiskupské gymnázium v Trnave (150. výročie).

■ **27. 6. 1910** – V Čechách narodil sa historik a archeológ ANTONÍN LOUBAL, uskutočniteľ archeologického prieskumu jaskyne Driny a hradiska Molpír pri Smoleniciach, ktorý študoval na trnavskom gymnáziu a neskôr pôsobil ako pracovník Spolku sv. Vojtecha v Trnave, kde je aj pochovaný (110. výročie).

■ **30. 6. 1620** – Trnavu obsadil vodca proticisárskeho povstania GABRIEL BETLEN so svojím vojskom (400. výročie). ■

P.R.

rétoriky. Pre rečníckeho zelenáča má každý z traktátov predstavovať stupeň, po ktorom vystúpi vyššie k dokonalejšiemu zvládnutiu výrečnosti. Učebnica ho na tomto výstupe k vrcholu rečníckeho umenia má viesť doslova za ruku, ako to veľavravne prezrádza už jej názov – latinský výraz manuductio totiž znamená doslova „vedenie za ruku". Na prvom stupni sa adept výrečnosti vyškolí v skladaní pôvabných a súmerných periód, druhý sa venuje postupom ich naplnenia a obsahom, ktoré na to možno získať z jednotlivých „miest, resp. zdrojov" rétoriky, v treťom sa rozoberajú ozdoby celej reči alebo prejavu, ktoré sa skrývajú vo figúrach a trópoch. Výklad o častiach reči sa sústreďuje vo štvrtom traktáte nazvanom O vkusnom skladaní ako prejavu, tak i kázne a ich častiach, kde sa učebnica venuje aj celkovej dispozícii materiálu a postupom argumentácie, ktoré sú pre ten-ktorý druh reči typické. V záverečnej piatej časti učebnica prináša stručné charakteristiky jednotlivých druhov prejavov a ponúka krátke návody, ako ich skladať a z čoho pri tom vychádzať.

Najdôležitejšie časti rétoriky sú obsiahnuté v druhom a treťom traktáte, ktoré sú preto aj najrozsiahlejšie. Druhý traktát sa venuje prostriedkom a postupom amplifikácie, ktorá podľa učebnice zaujíma v rétorike centrálnu pozíciu a pri jej zvládnutí umožňuje „pozornosť poslucháča uchvátiť v akomsi zaujatí, jeho myšlienky udržiavať akoby v ohromení, dodať obsahu reči čosi ako veľkú a vznešenú jasnosť a napokon rôznorodosťou látky v ňom vzbudiť rôzne city a hnutia mysle". Výklad o amplifikácii periód sa zameriava na to, „kde sa hľadajú určité spôsoby, ako periódy naplniť a látku rozviesť do dostatočnej šírky." Ako príručka ďalej uvádza, amplifikácia vychádza predovšetkým z tzv. „rečníckych sídiel obsahov". Ide samozrejme o také obsahy, ktoré sa stávajú základom rečníkovej argumentácie, ako ostatne napovedá latinský výraz argumenta.

V treťom traktáte sa preberá výzdoba periód a celej reči, ktorá spočíva v trópoch a figúrach. V úvodnom odseku sa prináša základná charakteristika látky. Ašpiranti rečníckej dokonalosti sa v ňom naučia vykladať svoje prejavy figúrami a trópmi ako drahými kameňmi a prostredníctvom týchto šperkov, ak sa uplatnia v súlade so zásadami rečníckeho umenia, budú môcť poslucháča ani nie tak presvedčiť, ako skôr pohnúť, a to tak, že ho potešia rozmanitou nevšednosťou prejavu. Centrálne miesto medzi týmito prostriedkami zaujímajú metafory, preto sa im v tomto traktáte venuje najviac pozornosti. Ak študent celú látku dôkladne preberie a vytrvalo začne cvičiť hneď na prahu rečníckej fakulty, stane sa z neho postupom času vynikajúco vyzbrojený rečník, ktorý každého strhne k svojmu obdivu a ako zajatca svojej vôle ho úplne ovládne. Mimochodom, práve prítomnosť výrazu „Rečnícka fakulta (Facultas oratoria)" naznačuje, že učebnica bola určená aj pre triedu rétorov jezuitských gymnázií. Metafora sa ako v rečníctve, tak aj v poézii považuje za najúčinnejšiu ozdobu (summum ornamentum) a predstavuje „najvhodnejší, najvtipnejší, najobdivuhodnejší, najkrajší, najužitočnejší a najžírnejší plod ľudského ducha, z ktorého ako z jediného zdroja pramenia takmer všetky ľudské myšlienky". Pretože však dokáže reč neobyčajne ozdobiť, čo básnici aj rečníci využívajú vlastne pri každej príležitosti, je potrebné, aby práve pre túto svoju výnimočnú prednosť nebola príliš častá. Ak sa totiž používa častejšie než je vhodné, nielenže spôsobuje nevoľnosť, môže dokonca zájsť až do obskúrnej nejasnosti, čo vari možno niekedy dovoliť básnikom, sotva však rečníkom.

V závere treba upozorniť, že učebnica rétoriky Manuductio ad eloquentiam nie je pôvodne trnavským dielom, hoci Július Slaný v Lexikóne katolíckych kňazských osobností Slovenska (s. 465) jej autorstvo v prípade trnavského vydania pripisuje Štefanovi Hávorovi SJ (14. 3. 1674 Holíč – 5. 6. 1731 Levoča). Zrejme prehliadol údaj na titulnom liste knihy, kde sa uvádza, že kniha je síce novším, ale prakticky identickým vydaním diela, ktoré „predtým" (konkrétne o 20 rokov skôr) vyšlo v talianskom Udine. Autor však zjavne pre súvekých adresátov diela, študentov rétoriky, nezohrával podstatnú úlohu, dôležitý bol jeho príspevok k rozvoju duchovného spoločenstva, ktorý tkvie vo vytvorení novej a praktickej príručky k dokonalému zvládnutiu techník skladania reči a tvorivého písania.

Každé dielo, ktoré Trnavská univerzita vydala či už ako odborné, alebo umelecké, sa prihovára čitateľom rečou, ktorá sa riadi zásadami zhrnutými v tejto a podobných učebniciach rétoriky. Ako sme videli v úvodnom úryvku, platí to aj pre samotnú učebnicu. Navyše, rétorické postupy obsiahnuté v latinských barokových príručkách výrečnosti sa vynikajúco uplatňujú aj v prostredí moderných živých jazykov, ktoré čerpajú práve z bohatej barokovej metaforiky a nechávajú sa inšpirovať aj mnohými postupmi amplifikácie a argumentácie. Aj napriek negatívnej konotácii, ktorá sa v modernejších časoch začala so slovom rétorika práve pre jej schopnosť „ovládnuť ľudskú myseľ" spájať, je práve rétorika živým dedičstvom latinskej tradície v modernom svete.

Literatúra:

BARTÓK, István: Manuductio ad Eloquentiam, 1709: A nagyszombati retorikai kézikönyv mintája és kiadója. IRODALOMTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK, 121 (6) (2017), s. 816–820.

Súťažná otázka: V ktorej triede jezuitského gymnázia sa študovala rétorika?

Správne odpovede zasielajte do 20. júna 2020 na adresu: Katedra klasických jazykov, Trnavská univerzita, Filozofická fakulta, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava alebo emailom na klasjaz@truni.sk. Z účastníkov súťaže vyžrebujeme jedného, ktorý získa knižnú cenu.